

Занурення у містичний світ Маланюка

(про книгу О. Гольник «Міф у художньому світі Євгена Маланюка»)

У 2013 році, рівно за двадцять років після «Бояна степової Еллади» (1993) Леоніда Куценка – «першої ластівки» вітчизняного маланюкознавства – від його учениці Оксани Гольник виходить ґрунтовна монографія «Міф у художньому світі Євгена Маланюка» з присвятою своєму науковому керівникові і Вчителю. За понад десять років учений написав близько з півсотні статей і досліджень про «пражан» і Маланюка, видав збірки його поезій, нотаток та щоденників. До розшифровки та дослідження багатющої Маланюкової рукописної спадщини, привезеної з архівів Європи та США, Леонід Васильович залучав і свою аспірантку Оксану Гольник. Результатом цих зацікавлень став захист нею кандидатської дисертації і вихід монографії. Робота виконана на основі дисертаційного дослідження, із значними доопрацюваннями і новими розділами. Монографія «Міф у художньому світі Євгена Маланюка» дає ключі до розуміння міфопоетики художнього світу Маланюка.

Євген Маланюк – поет містичний, що глибоко закорінений у міфологію, стверджує О. Гольник. Містицизм його світовідчуття дослідниця виводить із атмосфери сімейних традицій, а також із отриманої класичної дореволюційної гімназійної освіти, яка базувалася на Святому Письмі, античній історії, міфології, епосові. Саме світоглядний містицизм став джерелом творчих образів поета. А пережиті війни та історичні катаклізми першої пол. ХХ ст., вимушена втрата Батьківщини змусили відчувати час апокаліптично, коли здавалося, що руйнується увесь світ. «І справді, сьогодення для Маланюка – це реальність Антихриста, час напророкованої битви добра і зла, покари і покути гріхів національних та вселенських», – узагальнює О. Гольник. Відтак одним із ключових у її монографії є дослідження апокаліптичних мотивів і сюжетів у ліриці й есеїстиці Є. Маланюка. Втім вона віднаходить у художньому світі поета й оптимістичні картини майбутнього світового ренесансу, встановлення

царства Божого, і саме ним завершує своє наукове дослідження. «Тема есхатологічного відновлення космосу» – таку назву має останній розділ роботи.

Пильну увагу в дослідженні приділено рецепції Маланюком творчості Гоголя і його життєвої драми. Адже творча доля Гоголя «стала для Є. Маланюка літописом духовної трагедії української еліти..., “кардіограмою” втрати державницького інстинкту та процесом денаціоналізації українства...», – вважає Оксана Гольник [с. 134].

Аналіз Маланюкової Гоголіани вимагає від дослідниці знання масиву гоголезнавчих студій в українській та російській критиці, з чим вона успішно справляється. Так, скажімо, Маланюкові характеристики «Мертвих душ» і «Ревізора» як показу “пошлості пошлої людини”, науковець дуже слушно зіставляє з цитатою М. Бердяєва про «безчестя як питомо російську якість. Це безчестя пов’язане із недорозвинутістю і недорозкритістю особистості в Росії, з притлумленням образу людини. З цим пов’язана і нелюдська вульгарність, якою на нас тисне Гоголь, якою був знищений сам» [с. 132].

Досліджуючи поезію й есеїстику Є. Маланюка, Оксана Гольник цілком перейнялася його «емоцією національного болю». Він передовсім поет глибокої думки й вольової напруги, що не могло не впливати на дослідницю, яка слідом за чеським дослідником Мікулашем Неврлим вважає, що Маланюк у своїх історіософських поемах сягнув рівня голосу Шевченка і Франка. Особливо у творенні образу України – Степової Еллади, краю благословенного і благодатного, але позбавленого державності: «Коли ж, коли ж знайдеш державну бронзу, // Проклятий край, Елладо Степова!?!». Маланюкові візії України дуже близькі до Шевченкових. Він, як і Великий Кобзар, теж був розлучений із Батьківщиною, довгий час жив і помер на чужині. Шевченкознавчі студії Маланюка – це шлях залюбленого в рідний степ вигнанця до самого себе. Саме тому розуміння ним Шевченка є настільки проникливим і вражаючим за своєю правдивістю. На думку професора Григорія Ключека, у ньому відбилася сама «Правда Нації», і якнайповніше розкрилася національна ідея. Маланюкова рецепція Шевченка, за спостереженням Оксани

Гольник, тлумачиться як антипод, протилежність Гоголя, про що каже і сам Шевченко: «Ти смієшся, а я плачу, // Великий мій друже...». «Творчість Миколи Гоголя – демонструє “ущербність” українського духу; за своєю духовною енергетикою Шевченко – сонце, а Гоголь – місяць української літератури» – погоджується з Маланюком дослідниця.

У цілому в книзі Оксани Гольник розкриваються духовні доміанти творчості Євгена Маланюка, які визначають смисловий комплекс його творів. Авторка доходить висновку, що в основі його світогляду лежить релігійно-містична доміанта, яка зумовлює специфічні тенденції Маланюка у поетичній творчості – містифікація подій і явищ дійсності та віднайдення їм аналогій у світовій міфології через використання міфологічних сюжетів й образів.

Олександр Ратушняк